

jem opisanog loma, i jedan broj pisaca srednje generacije počinje s uključivanjem modernih postupaka oblikovanja u svoj uglavnom realistički način pričanja. U tome je najradikalniji preobražaj izveo Stefan Hudak, a V. Kostelnik i Đ. Lačak su ostali na sredokraći. Opisani lomovi u poeziji rusinskog jezika najbolje se mogu pratiti u ediciji *Izvori*, mlađih rusinskih i ukrajinskih pisaca, pokrenutoj 1969. godine, pod čijim je brojem jedan objavljen pomenuta Striberova *Romansa*. Posle Papharhaja i Stribera, posle Sopke i Kanjuha, dolazi formacija rusinskih pesnika koja modernizuje izraz, vlasti pesničkim jezikom, pronalazi sveže metafore, ali njen raskid s tradicijom još nije potpun. I Jakim Čapko, i Ahneta Bučko, i Mihal Ramčić ostaju u okviru ruralističke strukture. Tek najnoviji pesnički glasovi, oni koji su se javili posle 1975. i još nemaju objavljenu pesničku zbirku, ili im se ove godine pojavljuje — a tu su Marija Jakim, Natalija Dudaš, Helena Skuban, Vladimir Garjanski i drugi — donose sobom ur-

banu poeziju bez ruralističke perspektive, donose pesnički izraz koji je saglasan kretanjima najmladih pesničkih pokušaja u drugim književnostima jugoslovenskih naroda i narodnosti (teorijski i kritički opis tih kretanja iziskuje poseban osvrt).

Moderna književna struktura na rusinskom jeziku probijala se prilično dugo i teško i danas još nije sasvim prihvaćena. Međutim, danas je neosporno da je uključivanje književnosti na rusinskom jeziku u savremene tokove jugoslovenske i svetske književnosti išlo upravo preko dela s poetikom modernog. Tu je značajno pomeranje koje se opisuje sintagmama »rusinski pesnik« i »pesnik rusinskog jezika«. Prva podrazumeva poeziju koja izrasta iz tradicije nacionalnog jezika, istorije i folklora, i računa s nacionalnim specifikom jedne književnosti. Druga sintagma izražava ljudsko i svetinsko bratstvo pesnika koji žive u zajedničkom svetu, a govore različitim jezicima. Pomeranje je od lokalnog i tradicionalnog ka modernom i univerzalnom.

poezija aleka vukadinovića ili osetljivost imaginacije*

miroslav egerić

Poezija zahteva da veština bude povezana s pravim tonom duše.

Pol Valeri

Daljinom bog se okružuje.

Alek Vukadinović

Iako se to nerado čini u predelima kritike, počeo bih ovo svoje glasno razmišljanje o poeziji Aleka Vukadinovića jednom rečenicom koja kritiku izlaže riziku provere u vremenu. Naime, dugo razmišljajući o ovoj poeziji (još od prve knjige pesnikove *Prvi delirijum*, 1965, preko knjiga *Kuća i gost*, 1969 i *Tragom plena i komentari*, 1973, sve do poslednje zbirke — *Daleki ukučani*, 1979, koja je većeras pred nama!), došao sam do uverenja da posle Disove lirike, posle lirske nasleđa Crnjanskog i Momčila Nastasićevića, nije bilo u srpskom lirskom prostoru manifestacija tako rafinovanje imaginacije, toliko stvarne duhovne osetljivosti za bogacenja lirskega subjekta, takvih fantazijski izrazitih svetlosti kakvima nas daruju ova poezija.

Otuda, rekao bih, i (neizbežan) otpor prema njoj u jednom delu naše čitalačke, kritičke javnosti; jer, ova poezija zaista traži nemalu količinu napora u čitaocu da dosegne stepen, bogatstva u tom stepenu, njene imaginativne dispomibilnosti i istraživačke otvorenosti. Nagoveštajna, »poezija daljinske imaginacije« — kako je, po mom osećanju dosta srećno, označava jedan njen tumač — na poseban način, nesvodljivo, lucidna, ona se, ako smem tako reći, daje u prvom redu razvijenom sluhu, ukušu i merilima koja podrazumevaju prethodni rad mnogih kapaciteta fantazije, pronicanja, slučenja tajnovitog i zamršenog u »gluvim« i na prvi pogled nečitljivim, omiričkim zonama bića. Snagom sažimanja udaljenih elemenata sveta, čudesnih obasjanja umutarnjih duhovnih predela koji izravljaju kao munjama okupani, a blagi u svojoj jednostavnoj svetlosti, duhom neke, ako se sme reći, dobre pejzaža koji nisu »od ovoga sveta«, osetljivošću slike koje »znaju da su osetljive«, pa se približuju i udaljuju po logici imaginacije koja ih vidi i izražava, svim tim i drugim odlikama, ova poezija svedoči o jednom *neobičnom glasu*, i talentu koji taj glas objektitira, da sam potpuno uveren kako će, postepe-

no, kasnije, tim glasom biti mereni prodori i osvajanja imaginacija drugih pesnika u našem lirskom prostoru.

Ono što je danas neosporno, jeste: Alek Vukadinović ima svoj svet simbola; svoj *poetski svet*; i kad to kažemo, to nije opšte kritičko mesto, nego misao proistekla iz retko žive izrazitosti viđenog, proosećanog sveta simboličkih energija koje, utisane ali prisutne, sadrži ova poezija. U svom nevelikom ali lucidnom ogledu (»Poezija lirskeg zbrajanja«) kojim je — po tradiciji koju neguje *Srpska književna zadruga* u ediciji *Savremenik* — Milosav Šutić propratio ovu zbirku (*Daleki ukučani*), kaže se, pored ostalog, o *prirodi imaginacije* Aleka Vukadinovića: »Pokušamo li da utvrđimo na koje i kakve elemente se oslanja Vukadinovićeva pesnička imaginacija, uočićemo kako u poeziji ovog pesnika povremeno iskravaju neki od četiri paelementa: *vatra, voda, zemlja, vazduh*. Ovi elementi, »kao i činjenica da je pesnikov odnos prema njima u doslihu sa jednom savremenom filozofskom-estetičkom teorijom — sa Bašlarovom fenomenološkom teorijom imaginacije — upućuju pre svega na prisustvo univerzalne imaginacije, koja je vezana za najopštije, »neutralne« pojmove.

Ali, ako je u Vukadinovićevoj poeziji, s jedne strane, zaista prisutna univerzalna komponenta — koju je, bez posebnog insistiranja moguće prevesti na jezik filozofije, tačnije rečeno, koju je moguće izraziti nekim fenomenološkim pojmovima — tu poeziju, s druge strane, obeležava jedna duboka, arhetipski određena folklorna melodija obojena našim tлом.

Ono što čini probleme kritike delikatnim kada se nađe pred ovakvom poezijom — i to je izvrsno uočeno u kratkom Šutićevom ogledu — nije to *kojim* elementima pesnikova imaginacija rukuje — u ovom slučaju: *vatra, voda, zemlja, vazduh, kuća, gost, lampa, petao, pas, lasta, strela, plen, lovac, ukučani, kvadrat...* nego *kojim* se *načinom* dostiže u pesmi pevanje predmeta, činjenica da su oni prozračeni, *prosvetljeni*, ako tako smemo reći, pa se pojava svakog od njih javlja ne samo kao simbolotvorna, koju može racionalno odgonetati sahovska strast racionalista-tumača, nego kao *proces pevanja*, pevanje samo, a to uvek znači kao *individualna boja glasa*, koji izravna iz dubina jedne nezname stvarnosti. Oslušnimo, za tren, taj glas u pesmi *Pala kap krvi — opet mir*:

»Kratko je neba sunce danje —
Svaki dan novi dan je manje
Kratko se tužna snaga kreće
Krilo po krilo — let nesreće
Sve jedna staza drugoj vir
Pala kap krvi — opet mir.«

(Iz zbirke *Tragom plena i komentari*)

ili glas u pesmi *Bajka kućne slike*:

»Večno u tami gorke bajke
Traje života stara slika
Na kućnoj slici gost bez lika
Usnuo tišinu kuće majke
Slike što blagim život čine
Čudne tišine, čudna slavlja
Negde daleko, usred tmine
Jedan se isti glas ponavlja:

Svetlosti blage, umiruće
Najtišeg kraja blagi dvori
Tišina — potonja zvezda kuće
Sprema se vrata da zatvori.«

(Iz *Dalekih ukučana*)

Šta možemo razaznati u tom glasu koji objavljuje kratko kretanje »tužne snage« u bezglasnim kapima krvi, u strujanju drvene tišine (nema u srpskoj poeziji — sem možda u Disu — nigde takvih himni tišinama, svojevrsne slasti sливанja s njihovim strujama, kao ovde u poeziji Aleka Vukadinovića), u tom glasu koji fiksira za trajanje» svetlosti blage umiruće? Čini nam se — mada je ovde rizično svako hvatanje lirike duhom logike i

podosta liči na nastojanje da se u mreže smisla uhvati voda života — da je ipak reč o nastojanju, poznatom ali uvek novom, zavisno od snage dara, imaginativne osetljivosti, da se natpeva beznade, da se »bojama smrti i bojama leda«, avetima ništavila, »bogu što goni i kobi što tešek, na imantanjan način, snagama pesme, stavi do znanja: da u slabom, grešnom, ranjivom biću postoje sile obnavljanja, sile konstrukcije, i da svih ti ritmovi, kojima se obnavljaju slike blagih daljina, strela savijenih u krug, svetlosti koje dolaze od unutra, iz oniričkih središta bića, da je sve to ipak neka vrsta takmičarske moći u koštačima s ništavljom koje obavija svet. Jer, šta bi drugo moglo biti, na kraju svih stepenovanja, rafinovanja, razlaganja i sintetizovanja, to traganje za suštinom kuće no drvena, uvek nova i uvek stara, nostalgija za sabranošću, topotom i bezbednošću bića čija se nedovršena igra odvija, retko intenzivno, pred našim očima, očima bića.

U tom smislu, veoma je rečita — bar za moje pojmanje i doživljaj — pesma bez naslova (u ciklusu *Udaljavanje sadržaja*; treba ovde napomenuti i to da su naslovi ciklusa u poeziji Aleka Vukadinovića od značenjske specifične težine i svaki može biti poglavljje u životu lirskog subjekta):

»Kućni trenutak a ti ga udaljavaš
Zadnji predeo a ti ga nadahnjuješ
Slike što se sastaju zrna što se razilaze
Otezale stranice posustali kvadrati

Lagani časovi uz blago proticanje kraja
Lagani časovi uz blago proticanje kraja.«

(Iz *Dalekih ukućana*)

pesma koja, istovremeno, vrhunskom preciznošću imenuje snage pesme, ali i osetljivosti imaginacije koja skraćuje puteve između udaljenih snaga sveta i elemenata koji ga tvore. Dis je, davno, u svojoj čudesnoj *Tannici* pevao o izvesnim očima »što ih vidi moja snaga«; iz skrovitih, bezglasnih kutova bića, u duhu voda i korenju travu, on je gledao kako ga posmatraju vlastite oči; iz hiljadulikih pejzaža, predmeta, mrtvih mora u svemirskih vetrova izlučivao je snagu potrebnu za ogledanje sa svetom u koјi je pao »s nevinih daljina«. Meni poezija Aleka Vukadinovića danas obnavlja taj skroviti, nevidljivi govor, nemušti govor sveta, snaga smeštenih u tajanstvenim ukrištanjima imaginacije i sveta koji je njena hrana. I nimalo me ne čudi što niz svesti u našem prostoru, naviknutih na određena, to će reći predmetna imenovanja čija se značenja lako, od prve, mogu odgonetati, nema, ne može imati refleksje za tu vrstu bogatstva poetskog subjekta kakva nam razasture ova poezija.

No, ako bih imao da izdvojam što me lično u toj poeziji čini uverenim u neobičnost njene egzistencije, u vrednosti njene težinske snage — osetljivosti imaginacije retko usavršene i disponibilne — to je osećanje da je reč ovde o poeziji netažene a postignute, neosetno osvojene duhovnosti. Poesija Aleka Vukadinovića sugerije — naravno onima koji su u stanju da »pravec njenog utaćavanje slika, rafinovanje veza u svetu, složenih korespondencija jedinka-svet ona sugerije da imamo posla s jednim *jezikom slika* koji nije ni samo muzikal (jer ne ide na čisto zvučne efekte), ni samo slikarski (jer ne stremi ka čisto likovnim efektima), ni isključivo refleksivan (jer ne stremi efektima opštost, apstrakcije, umnosti koja je sebi cilj), već, ako nije taučiloški za ovu poeziju, postoji kao *jezik duhovnih slika*. Kao da je lirski subjekt živeo, doslovno tako, u prostorima platonovih čistih ideja, suština, pa preselivši se u svet predmeta, matematičke preciznosti koju predmeti imaju, svoje čudesno sećanje iz onog sveta, u čijem je plavetnom, idealnom obzoru, bio, obnavlja ovde, dole, sa sjajnom nostalgijom da postoji onaj svet (*daljine, kuće, žiske, strele*) koji vodi neprekinit dijalog s ovim (*potaje, šume, slike, laste*). Odatle, iz tog osećanja da se nekada davno živelio u svetu plavetnih, idealnih suština, i neka čudna život ovih prizora koji — sažeti katkad u dva-tri stihu — kao da nose čari starog ugašenog zlata. (Udaljeni trenuci, blage, umiruće svetlosti, žiske u tmini, nestajanja nagih mesta, rastuženi umori plena, umrli časovi, slike unutrašnjih vrtova, daleki svet u nama i vetr koji kruži oko dalekih mesta — sve su to, rekli bismo, elementi unutarnjih, duhovnih pejzaža čiji samo vrh pod vodom naziremo dok se tri četvrtine njegove krije u dubinama!) Prošavši, neznano kada ni kako, kroz vatrnu idealnih suština jezik tih slika, poneo je sobom svetlosti »viđenog«; otuda u poeziji Aleka Vukadinovića i jedna — ako smem reći — izuzetna duhovna smernost tih viđenih i proosećanih (u duhu) predela, suština. Kao da smo odista u kući *najtiših slika* (naslov jednog ciklusa u *Dalekim ukućanima*), sve čime nas okružuje, što otkriva oku i sluhu lirski subjekt u ovoj knjizi podređeno je unutarnjoj saglasnosti imaginativnih pokreta s onim što ti pokreti prenose na svetlosti, i za svetlosti, svesti. Duhovna smernost koju otkrivamo u životu lirskog subjekta u stvari je druga reč za strogost, unutarnju, istinsku strogost duha u pokretu otkrivanja i preobražavanja sveta, u kojem za svaku istančaniju, rafinovaniju imaginacije nije toliko važno pokazati značaj otkrivanja (što je u domenu takozvanih *teatralnih, ispovednih subjekata* u poeziji) koliko značenje procesa, tajanstvo jedne teško izrecive, duhovne hemije koja »radi« s poznatim elementima, ali na kraju procesa izvlači iz njih nove, dotle nepoznate.

Može se, za trenutak, pogledu koji zapaža pretežno površinski raspored, stepen učestalosti izvesnih elemenata u jednoj poeziji, može se talkvom pogledu učiniti da je registar ove poezije uzak, da ona ponavlja jednoliko, sebi dovoljno, elemente kao što su: vatra, voda, vazduh, zemlja, lasta, strela, kuća, kvadrat, tisina, i sl. Međutim, činjenica je da prirodu imaginacije kakva je Vukadinovićeva ne privlači obilje, šarolikost, količina oblika sveta, dakle horizontalnih novosti koje on nudi duhu, već *kvalitet*, intenzivnost, ono što u tom svetu bogati osetljivost imaginacije nagoni je na nove i značajne utakmice s njegovim nepredvidljivim mogućnostima. Rizikujući tako, u izvesnom smislu, da se liši odlike pesnika tzv. *širokog registra*, imaginacija ovog pesnika, ako smemo tako reći, upućuje svoje svetlosne snopove ka onom što smatra »jezgrom stvari«, njihovim tajnim licem i do njenog dodira neotkrivenom, ili u tom obliku i viđenju neotkrivenom — suštinom. Tako, možemo reći slobodno, imamo, na jednoj strani, poeziju nagoveštaja, s čarima koje nagoveštaj podrazumeva, a na drugoj poeziju čija je saznanja »volja« okrenuta visinskim duhovnim horizontima, svetu suštinu, čiji je život: čistota, strogost, definitivnost. Naravno, tu je isto, jedinstveno, *magnetsko polje* kojim se spajaju *daljine i ukućani*, bistrina duha koji traži kuću, i tamna konvulzivna, podsvesna otpornost kuće prema toj bistrini, strogosti i čistoti.

Bilo bi neophodno studiju jednom napisati o načinu na koji se ispoljava osetljivost ove pesničke imaginacije, o tome kako predmeti u ovoj poeziji postaju lakši, prozračniji, pokretljiviji, kako se lirski subjekt suvereno kreće u oniričkim zonama bića i koliko je u svemu tome neke tihе vatre, utišane nostalgije bića, koja nije manja tim što je utišana, o tome kojim i kakvим slikama ozarenosti biva posle ove knjige naseljena moderna srpska lirika. Alek Vukadinović je, ukoliko nije neuputno ovde to reći, jedan od najčistijih istraživača, spiritualnih radnika u ovim oblastima koje izmizu egzaktnim merenjima, za koje skoro da je postao neprikladan suvi jezik kritičke refleksije, pa ukoliko se i bude dogodilo da bude prihvatan potpuno od onog dela naših tumača poezije koji i danas traže u poeziji *jasno, rasno, prosto*, može biti uveren tada da to prihvatanje neće biti iz razumevanja i prisnosti. Ono *treperenje žiske koje peva samo sebe* u poslednjem ciklusu ove knjige (*Poslednji trazi*) nije lako razumeti, ako prethodno, recimo u to razumevanje nije sazreo, do njega nije dorastao ceo jedan život srodn osetljivosti fantazije, smisla za jedinstvenu muziku koju čovek može slušati očima, muziku koju osetljivim čulima duhovnih priroda šalju nevidljive ali prisutne *daljine* (*Daljinom bog se okružuje*, kaže nam jedna od najkraćih i nadražih pesama ove zbirke). Zato na kraju, još jednom, dajmo reč toj utišanoj muzici slika, duhu jedne nesvodljive, u suštinu melanholične, umno melanholične vizije postojanja. Vizije u kojoj ovde rizikujem izvesno ponavljanje slika koje naglašavaju osetljivost imaginacije — starinska osetljivost srca biva potisnuta do kraja osetljivošću duha, fantazijskih snaga, što su — posle studije Fridrihove o modernoj poeziji — nesumnjivo preduslovi istinske modernosti. Oslušnimo i zagledajmo, na kraju:

Treperenje žiske

To sad mir te meni pruža
Kroz nespokoj koji vlada
Ko kad noć u ponoć pada
Moći pale vid suženi
Plena umor rastuženi
Od nemoći pejzaž stvoren
Lov ulovljen plen oboren
Nestajanja mesta naga —
I tvoj pejzaž kućo blaga
Kroz vrtove krvi skrivne
Večna tmino žiske divne
Zablistala a tražena
Potonula a blažena

(Iz ciklusa *Paralelni trazi*)

* Povodom zbirke *Daleki ukućani*, SKZ, Beograd, 1979.
¹ Književno veče u Manakovoj kući posvećeno ovoj knjizi.